

DUNYO TARIXIDA ILK REKLAMALARNING PAYDO BO‘LISHI VA UNING AHAMIYATI

Sayfullayev Jalol Narzillayevich

*Axborot texnologiyalari va menejment
universiteti 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu tezisda dunyo tarixida ilk reklamalarning paydo bo‘lishi va uning ahamiyati masalalari tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar. *Tarix, reklama, inson, Qadimgi Yunoniston, yozuv, taraqqiyot.*

Аннотация: *В данной диссертации анализируются вопросы возникновения первой рекламы в мировой истории и ее значение.*

Key words: *История, реклама, человек, Древняя Греция, письмо, прогресс.*

Reklama tarixi bevosita insoniyat hayoti bilan bog‘liqdir. Ular televideniye, internet, radio, jamoat transporti va peshlavhalar, matbuotning ajralmas qismiga aylanib ulgurgan. Diqqatni jalb qiluvchi, ta’sirchan reklama ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko‘rsatuvchilarni doimo qiziqtirib kelgan. Mutaxassislarning iqtisodiy, ijtimoiy, psixologik va lingvistik omillarning kombinatsiyasi reklama yaratish uchun birgalikda ishlashiga bir ovozdan rozi bo‘lishlarining guvohi bo‘lishimiz mumkin[1:150-158]. Tarixga nazar tashlaydigan bo‘lsak, XX asrda reklamaning rivojlanishiga to‘liq rangli nashr etishning taraqqiyoti, voqealar suratini uzoq masofadan ko‘rishning vujudga kelishi, sun’iy yo‘ldosh bilan aloqalarning rivojlanishi, internet va kompyuter vositalarining kirib kelishi hamda kiritilishi kabilar sabab bo‘lganini anglashimiz mumkin. Ammo reklama matnlarini yaratish mas’uliyati, ularning foydalanuvchilarga qanday ta’sir qilishi mumkinligini o‘rganish masalasi uzoq yillar avval boshlanganligini unutmaslik lozim. Bu borada, ayniqsa, ijtimoiy reklamalarning ahamiyati katta ekanligini ta’kidlash lozim.

Ilk reklamalar eramizdan avvalgi davrlarda yaratilganligini inkor etib bo‘lmaydi, albatta. Masalan, qadimgi Yunonistonda gladiatorlar jangi, teatr tomoshalari va sport musobaqalari haqida oldindan xabar berish aynan ilk reklamalar vositasida amalga oshirilgan. Maxsus yollangan shaxslar turli xil mahsulotlarni ko‘chalar bo‘ylab maqtab yurishganligi manbalarda qayd etilgan[2]. Aytish joizki, reklamalar tarixi ham insoniyat tarixi singari qadimiydir. Insoniyat savdo-sotiq aloqalarini yo‘lga qo‘yishi bilan reklamalarga ham ehtiyoj paydo bo‘ladi. Tarixchilarning ta’kidlashicha, qadimgi Misrda quldorlar o‘z qullarining bozori chaqqon bo‘lishi uchun papiruslarga yozilgan qullar haqidagi reklamalardan foydalanishgan. Qadimgi tamaddunlarda turli devorga ishlangan rasmlar, mahsulot va

xizmat turlarining borligini ifodalovchi vizual belgilar yoki o‘z tovar va xizmatlarini og‘zaki jar solib aytib yurish ham reklamalarning ilk shakllari sifatida baholangan. Devorlar va toshlarga o‘yib ishlangan reklama tasvirlari bugungi kungacha ko‘pgina davlatlarda saqlanib qolgan. Ingliz olimi G.Preston fikriga ko‘ra, “Devor ko‘rinishidagi reklama yozuvlar, hunarmandlarning belgilari, obelisklar, papiruslar, kulolchilik buyumlari va hokazolar Ur va Bobil kabi qadimiy shaharlarda, keyin esa, albatta, Rim, Afina, Pompey va boshqalarda topilgan[3]. Qadimgi Bobil podshohligida esa turli kasb egalari o‘z xizmatlarini reklama qilish uchun loy taxtachalardan foydalanishgan. Qadimgi Yunonistonda savdo-sotiq uchun kelgan kemalar o‘z mollarini qo‘ng‘iroqchalar chalib e‘lon qilib yurishgan. Qadimgi Rimda esa dastlabki turistik reklama Pompeyning tosh devorlariga o‘yib yozilgan bo‘lib, unda Rimdagi tashrif buyurish mumkin bo‘lgan joylar xususida ma‘lumot beriladi. Shuningdek, Qadimgi Rimda gladiatorlar tomoshasiga tomoshabinlarni ko‘proq jalb etish maqsadida maxsus oq taxtachalarga har xil reklamalar joylashtirilgan. Bunday taxtachalar esa albom deb yuritilgan va u ommaviy axborot vositasi vazifasini bajargan. Umuman olganda, reklamalar va ularning matnlarini maxsus o‘rganish qadimgi davrlar reklamalaridan boshlanadi. Masalan, hindistonlik olim B.Pandey miloddan avvalgi uch ming yillikda yaratilgan reklamalar haqida fikr bildirar ekan, qadimgi Bobil podshohligida savdogarlar reklama sifatida do‘kon eshiklariga turli tasvirlarni chizishganligini ta’kidlaydi[4:128-143].

Reklamalar tarixi va o‘rganilishi xususidagi yirik tadqiqot G.Sempson tomonidan amalga oshirildi. Xususan, olim tomonidan 1874-yilda yaratilgan “Reklamalar tarixi” kitobi alohida ahamiyatga ega bo‘ldi. Mazkur kitob nafaqat o‘zining katta hajmi bilan, balki reklamalar tarixiga oid muhim ma‘lumotlarni jamlaganligi bilan ham ajralib turardi. G.Sempsonning fikriga ko‘ra, ilk reklamalar tarixi qadimgi Rimga borib taqaladi. Olim fikrini Pompeydagi devor yozuvlari bilan dalillaydi[5]. Shubhasiz, reklamalar tarixini o‘rganish, ularning xususiyatlarini tadqiq qilishda bu manba juda qimmatlidir. Keyinchalik aynan reklamalar evolutsiyasi xususidagi tadqiqot amerikalik olim F.Presbi tomonidan amalga oshirildi[6]. “Reklamalar tarixi va rivojlanishi” deb nomlangan bu kitobda ilk reklamalarning yaratilish tarixi, sabablaridan tortib, ularning XX asr boshlarigacha bo‘lgan taraqqiyot bosqichlari yoritilgan edi. Jumladan, ilk og‘zaki reklamalar, devorlarga yozilgan xabarlar, shuningdek, o‘rta asrlarda I.Guttenberg tomonidan bosma datgohining kashf qilinishi natijasida paydo bo‘lgan gazeta reklamalari, tashqi afisha shaklidagi reklamalar haqidagi qimmatli ma‘lumotlar mazkur kitobga kiritilgan edi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Коровина С.С., Харкова Е.В. Особенности синтаксиса рекламы в английском языке // Известия ВГПУ, 2018, – С.150-158.
2. https://www.e-xecutive.ru/wiki/index.php/История_рекламы [Elektron manba:] Murojaat sanasi: 22.08.2023.
3. Preston G. Advertising. – London: BT Batsford Ltd, 1971. – 614 p.
4. Rehman F., Javed F., Yusoff R., Harun A., Khan A., Ismail F. What is advertising? A short review of historical development // Academic Research International, Vol 10(4), 2019. – P.128-143.
5. Sampson H. A History of Advertising. – London: Chatto and Windus, Piccadilly, 1874. – 615 p.
6. Presbrey F. The History and Development of Advertising. – New York: Doubleday, Doran & Company, 1929. – 642 p.